

З Нобіли рожею та
Різдобю Христови!

Згадуючи правозахисний рух сімдесятих-вісімдесятих років

Марія КОВАЛЬЧУК

8 листопада в Києві відбувся круглий стіл «Український правозахисний рух 1970–1980-х років у боротьбі за права людини та українську державність».

40 років тому в Україні офіційно постав правозахисний рух у вигляді Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод. Декларативний і публічний характер УГГ (у першій декларації усі 10 членів вказали свої повні адреси) свідчив про абсолютну готовність до наслідків, якими б вони не були – відзначив Левко Лук'яненко на круглому столі, якраз і призначеному вшанувати цю дату.

А КГБ не змусило чекати, вже в ніч на 10 листопада 1976 року відбулася атака на помешкання лідера УГГ Миколи Руденка – невідомі особи закидали вікна цеглою. Пізніше, так звані «правоохоронні органи» вилучили цеглу для проведення експертизи. Докази було втрачено.

За підтримки майбутнього Вашингтонського комітету – Закордонного представництва УГГ, радіо «Свобода» і най-

відоміша українська газета в Сполучених Штатах «Свобода» сповістили про цей випадок майже одразу, остання навіть розмістила фотодоказ. 40 років потому після цих погроз, історик, журналіст і дослідник самвидаву і дисидентського руху Вахтанг Кіпіані знайшов це фото і показав його на конференції про УГГ.

– Це – справжній артефакт доби, реальне підтвердження неправових спроб зарадити розвитку правозахисного руху в Україні, – сказав Кіпіані. Треба відзначити, це особливо важливо саме в Україні.

Круглий стіл «Український правозахисний рух 1970–1980-х років у боротьбі за права людини та українську державність» дав змогу зібратися живим легендам-членам УГГ, дисидентам, дослідникам і просто небайдужим. Левко Лук'яненко, Раїса Руденко, Василь Овсієнко могли

розповісти про те, як це було насправді: з усіма деталями перепоповісти історію, що творилася у них на очах. Євген Захаров голова Правління Української Гельсінської спілки з прав людини, директор Харківської правозахисної групи, один з прямих спадкоємців справи УГГ і пізніше Української Гельсінської спілки, створеної 1989 року. У першій секції був також директор видавництва Ростислав Семків, який розповів про діяльність «Смолоскипа», Осипа Зінкевича і підтримку Заходу. Особливо ж про збірники документів, що розповідали світу національно-правові проблеми українців.

– Розголос, що його змогли спільними зусиллями зробити українці в Америці та Європі, спричинив до тиску на Радянський Союз і його карну систему, – зазначив Ростислав Семків.

Слово, придушене в Україні, поверталося з-за кордону голоснішим і сильнішим, могло протистояти КГБ на публічному рівні міжнародних відносин.

На круглому столі звучали також доповіді про окремих особистостях – увагу

приділили Петру Григоренку, Олексі Тихому, Ніні Строкатій, Василю Стусу, В'ячеславу Чорноволу.

Зокрема, про останнього розповідав Василь Деревінський. Він зосередився на правозахисній діяльності журналіста і підкреслив той факт, що В'ячеслав Чорновіл був саме тим державотворцем у зародку, який у своїй діяльності розвивався і став на шлях відродження незалежної України.

Взагалі, на круглому столі особливо приємно було побачити людей різного віку – від студентів до ветеранів правозахисного руху. Студенти залюбки прийшли послухати розповіді членів УГГ і екстраполювати їхній досвід для уникнення безправ'я в нинішній час.

Закінчити можна фразою з першого меморандуму УГГ – «Одне можна сказати цілком певно: боротьба за Права Людини не припиниться доти, доки ці Права не стануть щоденною нормою суспільного життя».

Актуальне і досі «лиш боротись значить жить» обрали собі девізом УГГ. □

Новий турнір для молодих поетів

Микола ТРЕТЯК

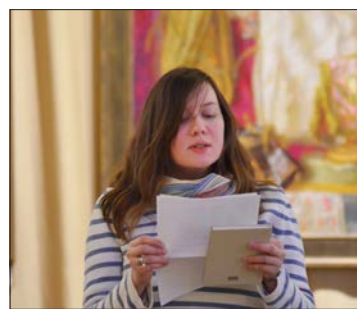
5 грудня в Музеї книги і друкарства України в Києво-Печерській лаврі відбувся поетичний турнір імені Нестора Літописця, організований Міністерством культури. Серед його учасників, молодих поетів, висунутих, відповідно до умов конкурсу, видавництвами і творчими об'єднаннями та спілками, було й чимало «смолоскипівських» авторів. А наш директор, Ростислав Семків, увійшов до складу журі.

Читання на території Києво-Печерської лаври накладало певний відбиток на вибір віршів – у багатьох конкурсантів раз по раз виникали релігійні мотиви чи релігійний антураж. Але загалом і тематика, і стилістика текстів, і манера декламації були досить різні. Від речей медитативних, через метафорику й метафізику до сюжетних верлібрів і стрімкої римованої силабо-тоніки. З приводу останньої запам'ятався забавний жарт, яким супроводив свій виступ Дмитро Лазуткін.

– А тепер почитаю трохи силабо-тоніки, бо все-таки наш турнір – імені Нестора Літописця.

Повний список учасників виглядав так: Анна Малігон, Дмитро Лазуткін, Павло Коробчук,

Елла Євтушенко, Юлія Стахівська, Остап Микитюк, Світлана Дідух-Романенко, Заза Пауалішвілі, Тарас Малкович, Богдан-Олег Горобчук, Катерина Девдера, Ваню Крюгер, Вік Коврей, Яніна Дияк, Лесик Панасюк. Їхні виступи оцінювало журі, до якого увійшли, крім згаданого Ростислава Семківа, критикиня Ганна Улюра, редакторка і критикиня Інна Корнелюк і співробітниця музею Інна Мочарник. З усіх поетів вони обрали шістьох, які вийшли до фіналу. Це – Елла Євтушенко, Тарас Малкович, Юлія Стахівська, Павло Коробчук, Дмитро Лазуткін, Анна Малігон. А переможцями стали (в алфавітному порядку): Павло Коробчук, Тарас Малкович, Юлія Стахівська.

Юлія Стахівська

Як виглядає призова трійка турніру без алфавіту, тобто хто посів яке місце, лишилося того дня інтригою. Про це охочі змогли дізнатися вже 9 листопада о 18 годині в тому-таки Музеї книги і друкарства України під час урочистостей до Дня української мови та писемності. На цьому заході відбувалося чимало речей. І відзначення активістів, які борються в публічному просторі за права української більшості (котра, як свідчать нещодавно опубліковані дослідження, в деяких сферах усе ще залишається на другорядних позиціях). І музичні виступи сестер Тельнюк і соліста гурту «Тінь Сонця». Й інсценування уривку

Тарас Малкович

з «Боярині» Лесі Українки. І виступ міністра культури Євгена Нищука.

Аж ось нарешті ведучі оголосили переможців турніру. Перше місце – Юлія Стахівська, друге – Тарас Малкович, третє – Павло Коробчук.

Троє лауреатів отримали грошові премії й грамоти, а головний переможець – ще й дере-

Павло Коробчук

в'яний пам'ятний знак із портретом Нестора Літописця. Відзначимо й те, що з трьох переможців двоє – лауреати літературного конкурсу нашого видавництва. А це (з урахуванням непричетності трьох четвертей журі до «Смолоскипа») вкотре і беззаперечно свідчить про високий рівень смолоскипівської марки. Що ж, привітаємо поетів іще раз, побажаймо їм нових досягнень.

Поява чергового конкурсу для поетів не може не тішити, адже це одночасно і промоція сучасної літератури, і «стимулювання контексту», і підтримка авторів. Лишається сподіватися, що турнір справді стане щорічним, як це обіцяють його організатори. □

У залі

«СМОЛОСКИП» у Запоріжжі на «КНИЖКОВІЙ ТОЛОЦІ»

Микола ТРЕТЯК

21–23 жовтня вдруге відбулася «Запорізька книжкова толока». Ярмарок і фестиваль, на який приїждять та приходять щораз більше відвідувачів та учасників (за даними організаторів, відвідувачів цього разу було майже 10 тисяч) і який наразі можна сміливо назвати головною, найбільшою книжковою подією сходу України. Так само вдруге приїхав сюди й «Смолоскип» – з яткою книжок і з акціями для запоріжців.

Чималий виставковий центр «Козак-Палац», у якому відбувалися всі заходи «Толоки», зручний і вигідний для такого роду подій. Презентації, дискусії, круглі столи, читання та кінопокази були зовсім близько до великої торговельної зали, а різні локації для заходів – близько одна від одної. Це, звісно, великий плюс, скажімо, порівняно з Форумом видавців у Львові. Тож глядачі, а подекуди й навіть учасники, мали змогу відвідати не одну подію, а відразу декілька паралельно, що було чітко помітно за кількістю «мігрантів», які приходили на захід на кільканадцять хвилин, а потім ішли далі. Сподіваємося, таким чином спрагли до літературних вражень дістали якнайбільше потрібної їм інформації.

Олена Заставна, програмний директор Запорізької книжкової толоки

Події «Смолоскипа» розпочалися 21 жовтня з речей позапрограмних, а саме – з виступу Ольги Погинайко в місцевому університеті. Там вона презентувала антологію літературно-

критичної думки першої половини двадцятого століття, впорядковану Вірою Агеєвою. Як прокоментував пізніше цю презентацію запорізький поет, викладач і журналіст Юрій Ганюшенко (постійний учасник Ірпінських семінарів творчої молоді у двотисячних роках), «Я був вражений, що таку величезну книгу придбали не тільки деякі викладачі, а й деякі студенти».

І саме ця книжка отримала на «Толоці» нагороду. Вона ввійшла до списку найкращих видань ярмарку, про що свідчить грамота, яку одержав «Смолоскип».

Наступним заходом (і так само присвяченим літературному процесу першої половини воїстину невичерпного двадцятого століття) стала лекція Олега Коцарева «Українська авангардна поезія 1910–1930-х років». Він читав вірші поетів-футуристів, конструктивістів та інших «істів», розповідав про перипетії їхніх долі. А ще коротко описав концепції їхніх стилістичних напрямків, зокрема в контексті архітектурних авангардних пошуків, що звучало особливо в місті Запоріжжі з його прецікавими будівничими експериментами в дусі конструктивізму й функціоналізму, починаючи від Дніпрогесу та закінчуючи районом Соцмісто.

А ввечері першого дня відбулися смолоскипівські поетичні читання за участю наших авторів і лауреатів. Виступали Анна Малігон, Мирослав Лаюк, Олег Коцарев, Вано Крюгер і Лесик Панасюк, тобто автори з величезною розмаїттю стилістикою, мотивами і темами. Вони пре-

зентували і свої книжки. Запорізький поет Олесь Барліг, який теж мав би почитати своїх віршів, десь заблукав дорогою на виступ, зате наприкінці учасників читань і всіх присутніх несподівано привітав своєю урочистою поезією інший місцевий автор, який, правда, вирішив залишитись анонімним.

На стенді «Смолоскипа»

Так само насиченим виявилось і 22 жовтня. Відбулася ще одна презентація антології літературно-критичної думки, тільки тепер уже в просторі «Толоки». Цього разу Ольга Погинайко презентувала її не самотужки. На допомогу їй прийшла, поперше, відома літературна критикиня Тетяна Трофименко, а, по-друге, сама упорядниця антології, Віра Агеєва, тільки не вживу, але завдяки відеозапису. Розмова ж Ольги Погинайко і Тетяни Трофименко великою мірою була присвячена тому, наскільки сентенції літературних критиків, котрі писали шістдесят-сто років тому, залишаються актуальними й по сьогодні. Зокрема, на їхню думку, це стосується вітчизняної прози, що їй бракує передусім психологічної переконливості характерів і вчинків та виразних

сюжетів. А вже звідси розмова «вирулила» й на ширше обговорення сьогоденної ситуації в українській прозі та літературній критиці. Другим важливим акцентом презентації стала теза про те, наскільки полегшує антологія навчання студентам-філологам, котрі дотепер мусили шукати статті, що ввійшли

Наші відзнаки

за техніку та від гріха подалі вимкнули її.

Останній день «Толоки», 23 жовтня, відзначився передусім екскурсією на Хортицю. Зрештою, побувати в Запоріжжі й не побувати на цьому знаменитому острові – річ майже неможлива (дехто зі смолоскипівської делегації, щоправда, встиг поміж різними заходами завітати й на Дніпрогес, і на Соцмісто). Тож усі з задоволенням завантажилися до автобуса й побували спершу на виставці кораблів різних століть, знайдених неподалік Хортиці, а потім і в дерев'яній фортеці – сучасній реконструкції Запорозької Січі. До речі, екскурсоводом у ній був один із «кіборгів», легендарних оборонців Донецького аеропорту.

«Запорізька книжкова толока» відзначилася доброю атмосферою, значною кількістю відвідувачів і непоганими продажами. Сподіваємося повернутися сюди наступного року. Та, що ще важливіше, сподіваємося, що подібні заходи активно з'являтимуться й в інших містах Східної України. Адже, наприклад, Дніпро чи Харків мають відчутно сприятливішу культурну інфраструктуру, але таких масштабних фестивалів і ярмарків там зараз, на жаль, немає. □

Ритми цивілізації

Петро ВОЗНЮК

Випробування, які випали нині на долю нашої держави, породжують у частини її громадян песимізм, зневіру та розпач. А також тугу за стабільнішими часами, що їх, як декому видається, «непогано було б повернути». Втім, аби спробувати з'ясувати, чи можливе насправді таке «повернення», варто максимально розширити горизонт аналізу, взявши до уваги не лише наші внутрішні колізії, а, насамперед, загальну динаміку розвитку людської цивілізації протягом щонайменше кількох останніх століть – від періоду формування модерного європоцентричного світу з початком доби Великих географічних відкриттів у XV ст.

Отже, одна з найочевидніших закономірностей, що одразу привертає увагу, – це періоди загальної турбулентності та постання нової дійсності, що ними відзначається початок (а то й добра половина) кожного наступного століття протягом ось уже без малого п'ятисот років. Згадаємо факти. Початок XVI століття – Реформація і «старт» релігійного протистояння в Європі (2017-го саме минає 500 років від оприлюднення Лютером своєї «95 тез»). Початок XVII – виснажлива Тридцятирічна війна і кардинальна перебудова міжнародних відносин (Вестфальська система). Початок XVIII – багато в чому визначальні для Європи та світу війни за іспанську спад-

щину та за вихід Московії до західних морів (Велика Північна війна). Початок XIX – наполеонівські війни й чергова міжнародно-правова реформа (Віденська система). Перша половина XX – дві світові війни, що їх дедалі більше істориків трактують як два етапи однієї великої війни – «новітньої Тридцятирічної» (1914–1945), та пов'язані з ними більшовицька й фашистська революції, формування тоталітарних режимів і «соцтабору», нарешті, початок занепаду колоніалізму та чергові зміни глобального порядку (від Версальсько-Вашингтонської до Ялтинсько-Потсдамської системи, крах якої ми спостерігаємо нині).

Причому кожен другий період потрясіння у цій черзі був якщо й не драматичнішим за перебігом, то радикальнішим за наслідками, ніж перший, ніби завершуючи одну епоху й розчищаючи «полігон» для наступного протистояння. Так, Тридцятирічна війна XVII ст. «закрила» зумовлену Реформацією добу міжконфесійної ворожнечі в Європі, одночасно «відкривши» смугу «секулярних» коаліційно-династичних воєн; наполеонівська експансія, своєю чергою, «підвела риску» під останніми, проклавши шлях до імперіалістичного суперництва; світові війни XX ст. зруйнували класичний імперіалізм, перейшовши в ідеологічне протистояння двох систем.

Що чекатиме нас далі? «Смерть» ідеологій? Кінець національних держав, які стануть набутком історії подібно до імперій? Всеваддя транснаціональних корпорацій? «Мережевий світ»? У кожному разі, буде цікаво й карколомно. Про комфортний для «маленької людини» «залізобетонний» повоєнний світ краще якнайшвидше забути. Часи великих змін – це завжди часи героїв та геніїв, а аж ніяк не обивателів. Тож останнім, а надто найбільш чутливим і вимогливим до життя з їхнього числа, варто позбутися зайвих «ностальгійних» ілюзій насамперед.

Тим паче, що «еталонний» для декого з наших співвітчизників період 1945–1985 є радше винятком, історичним казусом, який за рівнем стабільності взагалі має не так багато аналогів у минулому – хіба що мешканці деяких стародавніх імперій (наприклад, Римської) доби їхнього розквіту могли переживати щось схоже. Втім, не забуваймо, що в усіх випадках для багатьох та «стабільність» була стабільністю цвинтаря...

Найближчими ж десятиліттями спокій нам тільки снитиметься – про це свідчить уся наведена тут щонайменше півтисячолітня цивілізаційна алгоритміка. Нарікати на неї – це те саме, що нарікати на штормове море у сезон тайфунів або на вир над невидимою заглибиною чи скупченням каміння.

Пам'ятаймо: людство – пасажир човна у потоці часу. Його збурення ми досі часто схильні пояснювати фатумом або чиеюсь злою волею – так само, як первісні мореходи бачили за хвилями виру потойбічних демонів, а не звичайний вплив течій чи донного рельєфу. Найкраще, що ми можемо зробити тепер, – це спробувати наблизитися до розуміння тих універсальних законів, що рухають історію та стоять за всіма глобальними випробуваннями. □

Роль української діаспори в українському правозахисному русі

Ольга ПОГИНАЙКО

Нині правозахисну діяльність щодо репресованих громадян колишнього СРСР пов'язують передусім з Гельсінським процесом і зокрема із постановом Гельсінських груп у частині країн Союзу – Московської, Української, а також Литовської, Вірменської та Грузинської. Власне, 40-річчя створення УГГ, заснованої 9 листопада 1976 року, і стало причиною до цієї статті. Але якщо йдеться про українську діаспору, то правозахисна її діяльність розпочалася дещо раніше. Ключовою, відправною точкою слід уважати вихід восени 1967 року «Лиха з розуму» В'ячеслава Чорновола у видавництві «Смолоскип».

Отримавши почерез Париж пакунок з цим рукописом, Осип Зінкевич 25 серпня 1967 р. записує у своєму щоденнику: «Уперше на Захід дісталися такі матеріали з України. Були деякі спорадичні відомості про арешти й суди, але ніхто з нас тут, на Заході, не міг собі уявити, що в Україні знайдеться людина, яка зуміє зібрати ці дані, упорядкувати їх, зробити з них книжку та спробувати передати на Захід». Уже за 2 місяці – 6 листопада – книжка виходить з друку українською, а ще через 2 місяці досягнута угода з одним з ключових західних видавництв McGraw-Hill про видання англійського перекладу 50-тисячним накладом водночас у США, Канаді та Австралії. Завдяки появі цієї книжки західний читач отримав чи не першу можливість дізнатися про репресії у Радянському Союзі зрозумілою йому мовою. «Лихо з розуму» набуло шаленого резонансу в пресі й урешті призвело до того, що питання репресій вийшло зі сфери «внутрішніх справ» СРСР.

Книжка справила великий вплив на українську діаспору. Практично відразу після її появи майже у всіх державах, де були осередки вихідців з України, починають виникати різноманітні Комітети оборони політичних в'язнів. Цікаво, що,

як стверджують укладачі видання «Рух опору в Україні: 1960–1990», до цього моменту, «у повоєнні роки в західних країнах українського поселення не було створено жодного комітету оборони колишніх членів ОУН або воїнів УПА» (ст. 321). Це показує спостереження, і в причинах такого стану справ ще вартує розібратися історикам, мені ж видається, що передусім справа була в розбраті в ОУН, різні гілки якої – мельниківці, бандерівці, двійкарі – в діаспорі займалися взаємопоборюванням, так і не зумівши об'єднатися заради спільної мети.

Першою такою організацією став заснований наприкінці 1967 р. у США напівконспіративний Комітет оборони і допомоги, який уже в наступному році «вийшов з підпілля» і перейшов під керівництво жіночої організації Український золотий хрест. 1969 року у Торонто створено Комісію з прав людини при Світовому конгресі вільних українців; 1970 року Балтиморі – «Смолоскип» як організацію на оборону людських прав в Україні; 1972 року у Детройті – Комітет оборони переслідуваних в Україні. У 1974 році постав цілий ряд Комітетів оборони Валентина Мороза: у Торонто, Канада; у Вашингтоні, США; у м. Філадельфія, США; в Буенос-Айресі, Аргентина та

інших. «Сплеск» був пов'язаний з появою інформації про голодування В. Мороза у Владимирській тюрмі та його важкий стан здоров'я. Майже всі ці організації 1979 року – після його звільнення – продовжили свою діяльність, змінивши назви (приміром, філадельфійський комітет переформився в Комітет оборони національних і людських прав України і став співзасновником КГГУ).

Майже відразу після створення УГГ – 17 листопада 1976 р. у Вашингтоні виник Комітет гельсінських гарантій для України – представництво групи у західних країнах. Очолив комітет голова «Смолоскипа» доктор Андрій Зварун, увійшли до нього також Осип Зінкевич, Андрій Фединський, Уляна Мазуркевич та інші. Урешті в жовтні 1978 року з'явилось Закордонне представництво Української гельсінської групи, члени-засновники – Петро Григоренко, Леонід Плющ і Надія Світлична виїхали чи були видворені з Радянського Союзу.

Наведений перелік – лише доволі скромна виїмка із загальної великої кількості таких груп, учасниками яких були переважно молоді люди – студенти із ЦЕСУСУ, «Зарева», СУМУ тощо, втім, з участю «важковаговиків», як-то сенатор Петро Юзик чи доктор Андрій Зварун, та «досвідчених підпільників» на зразок Осипа Зінкевича та Андрія Бандери.

То чим займалися всі ці люди? На сучасний манер їхню діяльність можна було би назвати таким собі «дисидентським PR-ом». Йшлося про те, щоби доносити інформацію про репресії в СРСР до якомога більшої кількості людей, про повернення громадської уваги до справи, що, у свою чергу, давало виходи вже в

політичну площину і можливості тиску на радянський уряд. Йшлося передусім про:

- видання книжок як українською, так і англійською, французькою, німецькою та іншими мовами;
- переклад документів УГГ англійською і подальше поширення їх;
- надсилання листів, телеграм в уряди США, Канади та інших країн, а також в ООН;
- акції протесту перед радянськими посольствами;
- символічні акції-інфоприводи, як-то 17-денне голодування на підтримку В. Мороза чи символічна здача крові;
- участь у правозахисних конференціях (Гельсінська конференція у Белграді, Міжнародна конференція психіатрів, що засудила радянську каральну психіатрію, конгресові слухання тощо);
- фінансова й моральна підтримка репресованих (посилки, а також вітальні листівки до свят);
- опікування і допомога тим, хто зміг виїхати чи був видворений з СРСР, зокрема й членам ЗП УГГ.

Йшлося також і про передачу на захід самвидаву, його друк. Серед найбільш гучних текстів, крім уже згаданого «Лиха з розуму» В'ячеслава Чорновола, «Інтернаціоналізм чи русифікація» Івана Дзюби, «Більмо» Михайла Осадчого, «За східним обрієм» Данила Шумука, «Українські вісники». Ключовими центрами були видавництва «Смолоскип» ім. В. Симоненка та «Сучасність».

Нині в умовах гібридної інформаційної війни ми можемо нарешті оцінити, наскільки необхідною і важливою була ця «популяризаторська діяльність» і який врешті дала результат. □

Остання адреса – Биківня

Олександр ФРЕТЕНКО

27 жовтня – чергова річниця масових страт у ході Великого терору 1937 року. День, коли був, серед інших, розстріляний письменник Майк Йогансен...

Сімдесят дев'ять років по тому на Биківнянських могилах, де ховали жертв цього злочину, відбулося відкриття виставки «Слово, обірване у Биківні». На представлених інформаційних банерах є фотографії та інші документи з життя і творчості українських літераторів, що їхньою останньою адресою став цей ліс на східній околиці Києва.

У створенні цієї виставки взяв участь і «Смолоскип». Тож на урочистостях був присутній директор видавництва Ростислав Семків і поети Дарина Гладун та Олег Коцарев. Вони прочитали вірші Йогансена, а також Михайля Семенка і Миколи Скуби.

Символічні меморіальні хрести Биківні

Ведучою церемонії була ще одна поетка і заступниця гендиректора заповідника Тетяна Шептицька. Виступали гендиректор «Биківнянських могил» Богдан Біляшівський, професор

Ведучі церемонії Тетяна Шептицька і Богдан Біляшівський

Юрій Ковалів, заступник директора архіву СБУ Володимир Бірчак, завідувачка архіву друку Книжкової палати Юлія Сахневич. На завершення присутні поклали квіти до меморіалу в глибині лісу. До речі, тому самому меморіалу, біля якого торік відкрито пам'ятну табличку Михайлю Семенку. □

Ростислав Семків

Тетяна Шептицька і професор Юрій Ковалів

Дарина Гладун читає вірш Михайля Семенка

Олег Коцарев читає Майка Йогансена

У 40-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГЕЛЬСІНСЬКОЇ ГРУПИ

До генези створення Групи

Осип ЗІНКЕВИЧ

Цього року у місяці листопаді ми відзначаємо 40-річчя створення Української Гельсінської Групи. У нашій новітній історії створення Групи мало не двозначне значення у здобутті і проголошенні Незалежності України. Серед п'яти Гельсінських Груп, які постали на території колишнього СРСР (Московська, Українська, Вірменська, Литовська і Грузинська), наша Група під кожним оглядом стала унікальною. Інші групи не зуміли втриматися так довго, як Українська. Московська і Литовська групи проіснували по 6 років (1976–1982), Вірменська 3 роки (1977–1980), Грузинська всього один рік (1977), Українська – 12 років (1976–1988). Під кожним оглядом, ми українці виявилися зовсім іншими за своєю вдачею, за своїми переконаннями, за своєю впертістю і своєю вірою у правоту справ, які обстоюємо. Інші групи після арештів їхніх членів призупинили свою діяльність і не поповнювалися новими членами, а ми навпаки, після арештів перших, основоположників, ми майже до кінця поповнювалися усе новими і новими членами, тими, які перебували на волі, і навіть тими, які перебували в ув'язненні. Це унікальний випадок серед багатьох народів у подібних випадках. Подумати лише, людина,

яка перебуває на волі, бачачи, що усіх членів виарештовують, а вона на злість усім радянським каральним органам оголошує своє членство в Групі, знаючи, що за це її чекає 7 років концтаборів і 5 років заслання. Перспектива негайного ув'язнення нових членів не лякала. Від перших 10 членів-основоположників у 1976 році, Українська група до 1987 року збільшилася до 50 членів.

У тих буремних роках автор цих рядків спорадично вів свій щоденник, записуючи важливі події у нашій діяльності і житті. Тут варто навести зі щоденника деякі моменти того часу, щоб побачити, як українці у Західному світі сприймали ці події, як до них ставилися і як включалися в акції на підтримку позицій УГГ і на захист ув'язнених членів.

У «Щоденнику» за 14 травня 1976 р. читаємо: «Телефон на роботу з українського відділення радіо «Свобода» у Нью-Йорку. Повідомляють, що у Москві створено Групу сприяння... яку названо Московська Гельсінська група... Питають, чи маємо якісь інформації у цій справі з України. Сказав, що не маємо».

3 серпня 1976: «Вчора ми повернулися з Монреаля. Застав багато пошти. Отримали першу інформацію з України про Гельсінський процес. Згідно з нею, в Україні триває підготовка до створення Гельсінської групи, активну роль у цій справі відіграють письменник Микола

Руденко і генерал Петро Григоренко, який живе в Москві і який став членом Московської групи. Затримка зі створенням такої групи (в Україні) має принциповий характер. Деякі члени Московської групи вимагають, щоб Українська група була частиною Московської, на що не погоджуються українські активісти. Яка позиція Григоренка, нам не відомо. Згідно з цією інформацією, М. Руденко наполягає, щоб Група мала назву Українська, а не Київська, щоб була самостійна, незалежна і не була частиною Московської. Я зразу подзвонив до радіо «Свобода» і повідомив їм таку інформацію. Ми домовилися, що наразі ми цієї інформації не будемо публікувати в пресі і вони не будуть передавати по радіо».

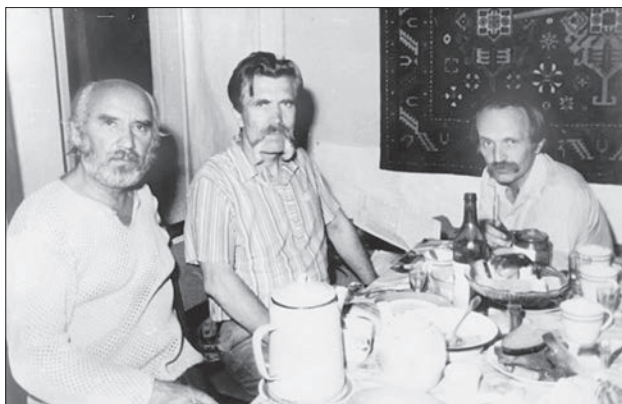
16 вересня 1976: «Юрко С. (Саєвич) повернувся з України... був у Конча-Заспі, де зустрічався з М. Руденком. Привіз поеми «Хрест» і «Я вільний», збірку віршів, багато особистих фото Руденка. Він інформував Юрка про підготовку створення Гельсінської групи в Україні, вона має бути самостійна і обстоювати незалежність України. Є чимало осіб, які готові стати членами Групи, але їхніх імен він не назвав. Наголошував, що Група не буде підпільною, а відвертою у своїй діяльності. Передбачав, що після створення Групи його телефон правдоподібно буде відключений, тому дав Юркові телефон генерала Григоренка у

Москві й поручав до нього дзвонити. Юрко повідомив його, що як тільки буде створена Українська група, у Вашингтоні буде створений Комітет з представників правозахисних організацій, які будуть репрезентувати на Заході їхню Групу, на що Руденко погодився».

12 листопада 1976: «...Телефонують з радіо «Свобода». Повідомляють, що створена Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод. Її очолив Микола Руденко, представником Групи в Москві призначено генерала Петра Григоренка. Руденко влаштував у Москві прес-конференцію, на якій повідомив про створення Групи. Я зразу сів за телефон і почав дзвонити представникам усіх правозахисних груп, комітетів оборони українських політв'язнів, повідомив що збори відбудуться 17 листопада у Вашингтоні і на них буде створено Комітет, який буде представляти Групу на Заході. Питав, хто дає згоду стати членом, якщо на той день не зможе прибути до Вашингтона».

18 листопада 1976: «Вчорашній день, середа, став історичним – ми створили Комітет. У вечірніх годинах зустрілись у приміщенні св. Софії (у Вашингтоні). Ми поїхали разом з А. Зваруном. Прибули також У. Мазуркевич, Ю. Саєвич, Ю. Дейчаківський, І. Кошман, А. Грушкевич. На пропозицію Зваруна нову

Закінчення на 5-й стор.

Зеновій Красівський (ліворуч) та В'ячеслав Чорновіл (праворуч) у гостях у Левка Лук'яненка. Йде розмова про нові форми боротьби проти тоталітаризму. Село Храпівка на Чернігівщині, 1988 р.

Михайло Горинь – виконавчий секретар УГГ

До оселі Левка Лук'яненка – завітали Михайло Горинь (ліворуч) і В'ячеслав Чорновіл (праворуч). Чернігівщина, серпень 1988 р.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ «НЕВІЛЬНИЧИХ МАНДРІВ» ІВАНА РУСИНА

Ольга ЯНИШІВСЬКА

У будинку «Смолоскипа» за участю автора відбулася презентація-обговорення книжки «Невільничі мандри» відомого політв'язня Івана Русина. У ній взяли участь також і «пособники» автора – дисиденти Василь Овсієнко, Олесь Шевченко, Гриць Гайовий, дружина Жанна, а також Олексій Зарецький, Тарас Марусик, директор видавництва Ростислав Семків і директорка книгарні Ольга Погинайко.

Відкриваючи захід, Ольга Погинайко передала присутнім вітання від Осипа Зінкевича з США, а також подякувала автору за те, що така зустріч узагалі відбулася (пан Іван нині переважно живе в США, де допомагає глядіти внукам). Вона наголосила, що молодь, її покоління, не завжди і часто недостатньо цінує таку можливість особистого спілкування з шістдесятниками і дисидентами, людьми, котрі фактично творили нашу історію; можливість почути цю історію «з перших уст», наживо, можливість, якої потім уже може й не бути. «За час моєї роботи в «Смолоскипі», – додала вона, – я мала нагоду поспілкуватися в неформальній атмосфері тут з такими людьми, як

Микола Плахотнюк, Євген Сверстюк тощо. Їх уже немає, і ви знаєте, інколи я таки ловлю себе на тому, що мені їх бракує», – додала вона.

Василь Овсієнко у своєму виступі розповів присутнім історії обох ув'язнень автора у 1966 і 1976 роках. Він також пригадав, що Іван Русин був народжений 7 листопада 1937 р., а «4 листопада був розстріляний Соловецький етап – цвіт української інтелігенції (і не лише української). Тоді ж народилися В'ячеслав Чорновіл (24 грудня 1937), Василь Стус (6 січня 1938). Народжений 24 лютого 1937 року поет і мовознавець Олекса Різників казав: якщо вірити в переселення душ, тодесь ті душечки розстріляних

товпилися, щоби вселитися в новонароджені тільця і таким чином продовжити рід і зберегти український дух».

Дещо несподіваним і вкрай щемким було слово дружини пана Івана Жанни. Вона розповіла присутнім про інший бік дисидентських історій, а саме: дружин і дітей, котрі залишалися вдома чекати чоловіків із табору чи заслання в атмосфері цькування КГБ, викликів до суду й на допити, підозр на роботі й у навчальних закладах: «Хто як хоче, так принижує і топче». Неначе відкрила присутнім завісу, за яку надто рідко заглядають. «Ми завжди в тіні», – резюмувала пані Жанна й додала, що має давню мрію про те, аби в українській літературі з'явився роман про жінок дисидентів.

Палкі слова Олеся Шевченка відкрили присутнім деякі деталі справи «Блок» (таку назву дало КГБ справі, по котрій були заарештовані й засуджені представники творчої інтелігенції у Києві та Львові, у тому числі й Іван Русин). Зокрема він згадав про роль сексотів у середовищі

шістдесятників, про яких фігуранти справи змогли дізнатися після того, як Служба безпеки України дозволила ознайомитися з матеріалами справ. Пан Іван називає у своїй книжці такого «побратима» «друзем» і відкриває його справжнє ім'я.

Гриць Гайовий у своєму слові пригадав окремі епізоди табірної життя, зокрема гру у футбол (виявляється, певний час було в таборах і таке). Дві основні команди утворювалися за земляцьким принципом, тож і виходило, що грають українці проти росіян.

«Сьогодні молодим людям складно зрозуміти, що в мистецтві шістдесятників є такого «неофіційного», за що можна було би критикувати їхні роботи й утискати авторів», – підкреслив Олексій Зарецький. Як приклад він навів портрет Івана Русина пера Панаса Заливахи, використаний для оформлення викладки книжки «Невільничі мандри». Що в ньому не так? А те, що це не радянська людина: і сорочка в нього не така, і руки не такі, не кажучи вже про те,

що для фону використані контрастні синій і жовтий кольори.

Найбільше вразило Тараса Марусика те, з якою щирістю автор спогадів зізнається, що в справі національній і дисидентській він і більшість його друзів були неофітими без досвіду і повного розуміння того, що насправді відбувається.

Останнім взяв слово сам автор. Він подякував присутнім за цікавість до його книжки та пригадав, як усе починалося. Пан Іван підкреслив, що «Невільничі мандри» написані передусім для внуків, і саме звідси та їхня «світлість і навіть ностальгічність», про яку згадувала у виступі Ольга Погинайко. Але насправді справи були далеко не такі веселі. Автор признався, що є оптимістом від природи, і це дуже допомагало йому пройти всі перипетії табірної і тюремного життя.

По закінченні розмови всі присутні мали змогу отримати примірник видання й автограф автора, а також поспілкуватися в неформальній атмосфері за кавою та солодощами. □

Ювілей видатного українознавця

Олег КОЦАРЕВ

15 листопада виповнилося 100 років знаменитому чеському і словацькому дослідникові української літератури Миколі Неврлому. Ця ефектна дата не лише викликає радість, повагу та вигук «ого!», але й перетворює пана Миколу на справжнього патріарха нашого літературознавства та українознавства.

Микола Неврлий – людина яскравої долі. Науковець, який уміє перетворюватися на підпільника, і навпаки. Навіть народився він у вельми несподіваному місці, в Ростові-на-Дону, й при цьому в українсько-чеській родині (їх туди депортували під час Першої світової війни). Неврлі багато переїздили, серед іншого, жили в тодішній столиці радянської України Харкові, де батько науковця певний період навіть служив оглядачем зарубіжної преси для легендарного Миколи Скрипника. Пам'ятаю, як 2009 року в Києві в будинку «Смолоскипа» пан Микола згадував, що в дитинстві йому доводилося бачити й іншу легенду тих днів, персону, яка тепер виглядає набагато масштабнішим за наркома Скрипника – Миколу Хвильового. Чи багато сьогодні серед нас є людей, які навч бачили цього лідера покоління «Червоного Ренесансу»? Взагалі, Микола Неврлий скрізь і завжди наголо-

шує, що в житті йому надзвичайно щастить на зустрічі з видатними, цікавими людьми. Що ж, це справді – багатство. А вміти таке багатство належно поцінувати – то вже мудрість.

А ще йому просто щастило. Наприклад, родині Неврлих пощастило взяти й легально виїхати до тодішньої Чехословач-

чини 1933 року. Мотивація – чеське коріння. Нині годі уявити, яким «джек-потом» це було, яким порятунком від можливих репресій, від нескінченних тоталітарних принижень. Але, порятункувшись, Микола Неврлий не схотів просто забути про свою неблагополучну батьківщину як про страшний сон. У Чехословаччині він увійшов до українських кіл (від Олександра Олеся до Євгена Маланюка), навчався в Українському вільному університеті (основна освіта – в Карловому університеті) та долучався до відповідної активності. Саме так 1941 року в складі знаменитих «похідних груп» мельниківської ОУН Неврлий знов опинився в Україні. Не в найвеселіший, м'яко кажучи, час. Зовсім скоро наївні сподівання націоналістів «використати німців» утонуть у ще гіршій кривавій каші, ніж сподівання лівих «використати більшовиків», а з «похідників» мало хто лишиться живими (й мало хто встигне щось вартісне зробити). Але Миколу Неврлого з України було відкликано. Живий і порятований, він приніс своїй країні набагато більше користі, ніж коли був би розстріляний гестапівцями та похований у безіменній могилі де-небудь під

Васильковом, куди Неврлий якраз і встиг дістатися.

Коли після перемоги над нацизмом Чехословаччина увійшла до комуністичного блоку держав, Миколі Неврлому знову пощастило: про його участь в українському підпіллі нова влада або не знала, або просто не стала згадувати (радше все-таки перше). І він, іще повчившись у Карловому університеті (для підтвердження диплому, який у повоєнній Чехословаччині викликав сумніви), зайнявся своєю фаховою справою, тобто дослідженням української та інших слов'янських літератур. Серед іншого, очолив цілий гурток перекладачів з української. Справою, в якій грало роль уже не везіння, але цілеспрямованість, інтелектуалізм, зваженість науковця.

З настанням «вдлиги» Неврлий почав регулярно приїздити до УРСР, зустрічатися з українськими радянськими літературознавцями й літераторами, обережно постачати сюди проскрибовані твори. Цей свій досвід він описав у статтях-спогадах, чи не найцікавішими з-поміж таких зустрічей, напевно, були контакти з Володимиром Сосюрою та Миколою Бажаном. Не можу забути зворуш-

ливої деталі: як Сосюра постійно з інтересом розпитував про Євгена Маланюка, того самого, про якого раніше писав отаки сурові та дуже патетичні рядки:

Шановний пане Маланюче, ми ще зустрінемось в бою!..

Ці згадки опубліковано в книжці «Минуле й сучасне: збірник слов'янознавчих праць». Вона побачила світ згаданого вже дві тисячі дев'ятого року у видавництві «Смолоскип». До неї ввійшли дослідження з історії літератури, зв'язків нашої літератури з чеською, слов'янською та іншими літературами, слов'янознавчі дослідження, нарешті, спогади. Пригадую, вихід цієї книжки став важливою подією в нашому гуманітаристичному просторі. А знаменитий дисидент і критик Іван Дзюба тоді пожартував, що, видаючи такі речі, «Смолоскип» виконує роль міністерства надзвичайних ситуацій.

Насправді, ми дуже пишаємося співпрацею з паном Миколою. Тішимося, що нам довелося посприяти виданню його творів в Україні. І на честь дня народження цієї видатної людини хочемо побажати ювіляру многая літа, натхнення, здоров'я і радості! □

У 40-річчя УГГ

Закінчення, початок на 4-й стор.

організацію ми назвали Helsinki Guarantee for Ukraine Committee. Мали проблему з перекладом цієї назви на українську мову. Ю. Саєвич запропонував такий переклад: Комітет Гельсінських Гарантій для України, що стало офіційною назвою Комітету.

На мою пропозицію ми обрали головою Комітету доктора А. Зваруна, голову «Смолоскипа», а на секретаря Ю. Саєвича, який через те, що працює у державній американській установі, буде вживати псевдонім Богдан Ясень. Присутні узгодили, що я буду вести телефонічні розмови з членами Групи в Україні, а через своє ОУНівське минуле не буду вживати свого прізвища, а буду вживати псевдонім Ю. Саєвича – Б. Ясень. Усі присутні стали членами Комітету. Ті особи, які не могли прибути на збори і які телефонічно дали свою згоду, стали членами Комітету – А. Федінський, М. Зарицька, А. Каркоць і М. Стефанюк.

На зборах обговорено план діяльності Комітету. Він має перекладати всі документи української Групи на англійську мову, розсилати їх політикам і членам міжнародних правозахисних груп, влаштовувати прес-конференції, представляти Групу на різних конференціях, вида-

вати англійською мовою інформаційний бюлетень».

21 листопада 1976: «Сьогодні, у неділю, я не пішов до церкви з дружиною і дітьми, вперше у своєму житті телефонував в Україну. Вивчив досить для мене складну процедуру і потелефонував до Миколи Руденка. Розмова тривала досить довго, і її ніхто не переривав. Я повідомив його про створення Вашингтонського комітету, про його членів. Він подав склад київської Групи і наголосив, запитуючи мене, чи я добре його чую і розумію, що київська Група є громадською легальною і відкритою організацією, що інформації, які ми будемо отримувати від нього телефонічним шляхом чи іншими способами, повинні бути опубліковані у пресі. Він дав згоду, щоби Вашингтонський комітет представляв Групу у Західних країнах».

На цій інформації і призупинився щоденник автора цих рядків. Наводимо з нього ті місця, які стосуються перших днів існування Української Гельсінської Групи і Вашингтонського комітету. Як стало відомо, після цієї телефонічної розмови телефон М. Руденка зразу відключили. Те саме сталося і з телефоном Левка Лук'яненка, до якого теж дзвонив, але розмова тривала дуже коротко і була перервана. Від того часу мені доводилося постійно дзвонити до генерала П. Григоренка в Москву.

В дуже короткому часі Групі вдалося підготувати ряд меморандумів, декларацій і листів-звернень. У них порушувалося і з'ясовувалося найпекучіші проблеми, які стояли перед українським народом: ізоляція України, Україна, УРСР, член Об'єднаних Націй, ЮНЕСКО й інших міжнародних організацій, не включена в Гельсінський процес, в Україні відбувається посилення русифікація і дискримінація українців у цілому СРСР, українцям заборонено право на еміграцію. В окремих матеріалах Група домагалася відкриття у Києві

іноземних посольств і консульств, представництв Західної преси.

Як виявилось, членами Групи стали не ідеологічні однодумці, а особи різних поглядів і політичних переконань. Серед них були націоналісти і марксисты, ті, які стояли на виразних українських самостійницьких позиціях, і ті, які були прихильниками федеративного союзу України і Росії. Група мала виразний український національний характер, а серед її членів були також два представники національних меншин, а також два представники країн Прибалтики.

Членам Групи вдалося зорганізувати надійний спосіб нелегального перекидання матеріалів Групи на Захід. Для цього використовували українських матросів, які досить часто бували в Копенгагені (Данія), болгарських правозахисників, а також у деяких випадках дипломатичну недоторкальну пошту. Таким чином, майже всі документи і матеріали Групи Вашингтонський комітет і видавництво «Смолоскип» видали окремими книгами українською і англійською мовами, подбали, щоб меморандуми були опубліковані в публікаціях американського Конгресу. Коли в Україні документи УГГ могли розповсюджуватись тільки у малій кількості шляхом самвидаву, то завданням української Західної діаспори було однозначне: максимум поширити ці матеріали у Західних країнах, здобути прихильність Західних країн, залучити політиків на захист ув'язнених членів УГГ. Важливу роль у цьому плані виконували Вашингтонський комітет Гельсінських Гарантій для України, видавництво «Смолоскип», Комісія Прав Людини Світового Конгресу Вільних Українців, а згодом також Закордонне Представництво УГГ. У 1980 році представники ЗП УГГ, Вашингтонського комітету, «Смолоскипа» і КПЛ СКВУ брали активну участь в Гельсінській конференції в Мадриді, у 1982 році Роланд

Рейган, президент США, наймогутнішої держави світу, проголосив 9-те листопада Днем Української Гельсінської Групи, у тому році відбулися виставка і слухання в американському Конгресі з нагоди 5-річчя УГГ. У 1981 році Сенат Канади, 1983-му Сенат Австралії і 1986 р. Сенат США спеціальними резолюціями відзначили діяльність УГГ, а в листопаді 1986 р. було відзначено 10-річчя УГГ на Гельсінській конференції у Відні.

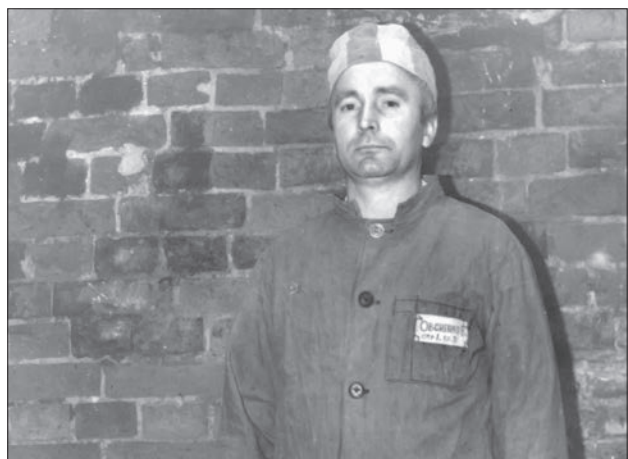
Гельсінські Угоди і створення УГГ дали Україні можливість заговорити на цілий світ про людські і національні, політичні і релігійні права нашого народу. Безстрашна діяльність членів УГГ в Україні і підтримка їхніх зусиль представниками української Західної діаспори наблизили день розвалу «могутнього» Радянського Союзу, розпаду російсько-комуністичної імперії на кільканадцять самостійних держав і увінчалися проголошенням Незалежності України.

Як тоді, так і тепер залишаються актуальними для нас слова документів УГГ: «Вічність нації є основою буття сучасної

За тюремні страждання, за концтабори, за поламане життя доля щедро віддячила Левку Лук'яненку, нагородивши в день його народження – Днем Незалежності України

земної людини», повна суверенність нації має стояти «понад інтересами держави», культура є нерозривною частиною нації, «інтернаціональне і всесвітнє складається з національного й індивідуального». □

Василь Овсієнко – тричі засуджений, другий і третій раз – за участь в Українській Гельсінській Групі

Нестерпна неприкаяність буття: презентація прозової книги Олени Максименко

Олена ЗАДОРЖНА

Невелике приміщення книгарні «Смолоскип» на Межигірській ледь уміщує читачів. Місце вистачає не всім – відвідувачі стоять у проході, підходять із запізненням, сяк-так туляться на лавках. За такої підтримки відбувалась презентація книги журналістки, військового медика, фотографа і мандрівниці Олени Максименко «Неприкаяні». Вона перемогла у номінації «Проза» щорічного літературного конкурсу, який влаштовує видавництво «Смолоскип».

Модерував презентацію письменник Олаф Клеменсен, за сумісництвом – «хрещений батько» книжки. Саме він великою мірою вплинув на те, аби Олена спробувала свої сили на конкурсі і подала рукопис. Для самої ж авторки книга є справжнім одкровенням – вона характеризує її як документальну прозу і зізнається, що історії, описані в тексті, відбувалися насправді. Включно з трагедією – головна героїня звела рахунки з життям. Власне своїй подрузі Херелі Олена і присвятила повість «Неприкаяні». Саме з нею вона мандрувала автостопом, саме з нею ділила знакові моменти і саме її пам'ять увічнила у своїй першій прозовій книзі.

Духом дороги була просякнута вся презентація: Олаф запропонував здійснити віртуальну мандрівку автостопом. «Про що б ти говорила в дорозі? Чи зізналась би, що ти журналістка? Розкажи про своє затримання в Криму ще на початку війни?» – питання допомагали вільно і глибоко розкритися авторці повісті, яка зазвичай підкреслює, що вона інтроверт. Власне, напруга, яка трохи відчувалась на початку зустрічі, дуже скоро розсіялась. І це не дивно, адже більшість із тих, хто прийшов підтримати Олену, –

друзі та близькі люди. І ось уже вона пригадує кумедні випадки, пов'язані з написанням книги та якісь замальовки з життя. Цитує уривки з книги, пов'язані з дивакуватими персонажами. А тут враз стає серйозною, коли розказує про те, як писався текст у письменницькій резиденції в Латвії, заявку куди вона подавала ще у 2011 році, коли Революцію гідності, а зрештою і війну, ще ніхто не міг навіть передбачити. Тоді вона планувала писати про Монголію – країну, яка захопила увагу і вабила мандрівницю. Але місце у творчій резиденції для Олени знайшлося тільки у 2014 році.

Перші читачки

А поїхати туди випало після того, як світ розколовся на «до» і «після» від отриманої звістки, що подруги-майже-сестри більше немає в живих. З цим тягарем, а ще зі спогадами, з тими ж самими, що були колись в Олені написаних, але спалених щоденниках, вона рушила писати свої фактично мемуари.

Видавець Ростислав Семків відзначає легкість письма авторки. Особливо зважаючи на таку непросту, болючу і без перебільшення популярну нині тему, як майдан і війна. Однак звертає увагу на тактовність, невимушеність і чуття, з яким письменниця підійшла до того.

І справді, текст Олени Максименко до глибини особистий. Це була би просто захоплива повість із сумною кінцівкою, якби не знати, що авторка пускає читача в глибини своїх переживань, відверто зізнаючись, що оповідь – чи найбільш відверте з того, що нею було написане. «Це радше сеанс психо-

терапії», – пише вона у передмові до власної книги, пояснюючи історію її виникнення.

Якщо ж говорити про саму повість, то від хіпівського і творчого настрою вона ніби градієнтом наповнюється тривоною, болем, розпачем і зрештою прямує до свого невідворотного фіналу. Приблизно так Україна вкочувалась у свою ніч Вогнехрещі, приблизно так ошаліло прокидалась ранком після розстрілів на Інститутській, з останніх сил опираючись «Беркуту», вірячи, що все розсіється, може, на ранок, як нечиста сила зникає від сонячного світла. Але ранок зустрів свою Небесну сотню, а тоді день по дню «Пливе кача» на головній площі країни і сотні тисяч людей у всіх її куточках, шоковані тим, що сталося. Якщо пригадати відчуття тих днів, плавний їх перехід із відносного спокою, часом навіть фестивалюваності, до найгарячішої точки, то саме з таким наростанням відбуваються події, які описує Олена Максименко.

І усе ж таки «тонка червона нитка» цієї книги – любов. У її найвищому, всеохопному, трансцендентальному значенні. Любов навіть до тих, хто дістає своєю недолугістю чи відсутністю чуття іншої людини, нав'язливістю чи нетактовністю. Усі «пани Петри», «хлопчики Васи», «дідусі НКВДисти» відверто «ламають кайф», інтегруються в дійсність саме тоді, коли їхня поява, м'яко кажучи недоречна і заважає, але навіть описи цієї їхньої присутності просякнуті якоюсь людиноцентричною ліричністю.

Суцільне, як плетиво шарфика, письмо авторки під кінець книги рветься на фрагмен-

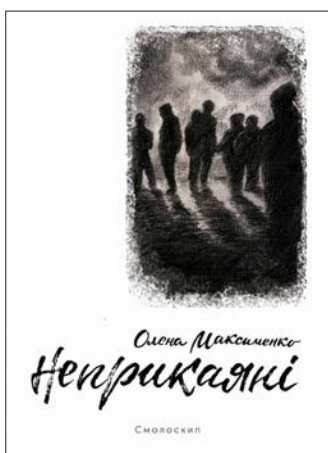

Олена Максименко пише автограф

тарність сцен і структури. Уривки листування, епізодичність, Варшава, Туреччина, Київ, флешбеки, уривки щоденників Херелі, записи з її комп'ютера. Але саме у цих уламках цілісності нагнітається атмосфера і остаточно руйнується пастораль хіпівського будиночка з минулого, який тепер неймовірно далеко, ніби в іншому житті. І саме тут історія пробирає до кісток, бо ж у всіх цих фрагментах на решті відкривається боротьба за власне життя людини, яка гостро і болісно відчуває світ, а той натомість у відповідь на її любов завдавав своїх нищівних ударів, підводячи усе ближче до ризику, штовхаючи на пошуки заспокоєння, яке не приходило. Хотілося би, щоб у цій історії любов була всеперемагаючою, але тонкий простір чутливої «неприкаяної» не встояв перед натиском світу і штовхнув її до фатального рішення.

Ця повість – не некролог, але літературний реквієм з усією його величчю, аж до катарсису і сліз, ніби очищує. За легкістю письма – тектонічні переживання окремого типу людей, тих самих «неприкаяних», як їх називає авторка, які, з одного боку, невимушено крокують по життю, а з другого – виборюють у нього кожен його день. □

нові видання «СМОЛОСКИПА»

Олена Максименко «Неприкаяні»

Відома київська поетка, волонтерка, журналістка представляє свою першу прозову книжку. Її сюжет розгортається на тлі подій Майдану та війни з Росією, на тлі життя молодіжного творчого середовища Києва, на тлі пошуків себе. А в центрі – дружба в радості й біді та біль утрати.

Микола Давидюк «Як працює путінська пропаганда»

Надактуальна стаття на сьогоднішній книжка українського політолога Миколи Давидюка. Вона розбирає механізм роботи сьогоденної російської пропаганди вдома і в світі. Хтось вважає цю пропаганду всесильною, хтось, навпаки, лише сміється з її примітивізму. Пропонуємо серйозно розібратись у питанні.

Вікторія Дикобраз «Необхідне підкреслити»

Молода, але вже дуже помітна поетка, відома під псевдонімом Вікторія Дикобраз, виступила і авторкою, і дизайнеркою збірки «Необхідне підкреслити». В ній ви опинитесь у справжній подорожі: від Сходу до Заходу, від силабо-тоніки до верлібрів, від фонетичних ігор і графічних експериментів на межі «поєзомаларства» до стилізацій під народнописенну стихію.

Пам'яті Юрія Ноги...

Вадим СОФІЛКАНИЧ

21 жовтня 2016 року в «Смолоскипі» витала тиха туга – родичі і друзі зібралися на презентацію книги «Я завжди знаходжу світло» Юрія В. Ноги. Та чи тільки заради цього прийшли всі його близькі? Бо ж навіть сам Юрій іронічно ставився до друку своїх творів – писав він суто для себе, для душі. І цей вечір повністю присвятили йому, Поету і Людині...

Сергій Пантюк, як організатор, як редактор, як той, хто дав життя цій книзі і цьому зібранню, виступив першим. Щирими словами він згадував Юрія та його життя, незбагнений нікому оптимізм цієї людини, ту радість, яку він приносив у коло своїх друзів. Також Сергій Пантюк згадав і останні роки життя Юрія, усі проблеми, що виникали у Юрія, зокрема і з тодішньою владою, та його рішучість, що не покидала поета до останнього. Чому Юрія звинуватили у злочині, який він не скоював, і чому не віддавали його рукописи?.. Деякі питання залишаються без відповідей.

Після Сергія слово узяли найближчі друзі Юрія – Андрій Кокотюха, Юрій Бедрик, Дмитро Мамчур, Олена Степаненко та інші. У кожного були свої історії з Юрієм, свої пригоди і свої стосунки. Що й не дивно, адже Ю. Нога і в дев'яності, й у двотисячні роки завжди перебував у самій гущі молодого літературного процесу України. І всі запам'ятали його як людину, що приносила тільки хороше і просто уміла бути другом і товаришем,

що підтримував у скрутну хвилину. Як зазначив Андрій Кокотюха, Юрій був тією людиною, із якою можна просто разом помовчати, думаючи про своє. І які б не були незгоди, як би не було важко у житті, Юрій пішов з життя, лишивши після себе хороші і світлі спогади.

Зі словами пам'яті слово брала кожна близька Юрію Нозі людина, а на завершення взяла слово його матір, Марія Нога. Розчулена теплими словами, вона подякувала всім, хто завітав на цю зустріч, хоч би і на хвилинку.

А насамкінець усі охочі змогли придбати собі примірник книги «Я завжди знаходжу світло», щоб глибше познайомитися з творчістю Ю. Ноги і оцінити силу його слова.

...І хоча особисто я з Юрієм Ногою знайомий до цього моменту не був, ні як із письменником, ні як із людиною, та все ж на вечорі пам'яті неважко було зрозуміти, що в його особі ми втратили не тільки письменника, але й просто духовно багату людину, котра надихає інших. □

Катя Рудик

Ще одна лауреатка смолоскипівського літературного конкурсу за 2016 рік. Катя Рудик народилася 1992 року у Вінниці, нині навчається в Києво-Могилянській академії. Ось і її вірші теж доволі «академічні» (трохи несподівано, як на загальні тенденції молоді української поезії), насичені вельми романтичними відсиланнями до всіяких культурних цікавинок минулого, а при тому дуже емоційно наснажені, енергійні. Що ж, енергійність, як відомо не завадить жодній поезії.

Чирвова Дама

Чирвова Дама з піками в очах і гострим підборіддям, з мерехтливим сміхом, в сірому костюмі... Чирвова Дама любить чорну каву й чорний шоколад – гірке з гірким, григоріанські хорали й Перґолезі. Чирвова Дама черство-чесними фразами-ферзями влучає в саму суть – і протинає її наскрізь. Чирвова Дама смішно червоніє від червоного вина, і не від червоного, і не від вина – теж смішно. Чирвова Дама чарує жестами, приворожує кистями, малює у просторі срібними пензлями-персями. Чирвова Дама potestas clavium по-хазяйськи мідно брязкає, стукає каблучками владно, а каблучками лагідно. Чирвова Дама язик, як лезо, гартує – корицею, лукаво мружиться і жартує до болю у моїх вилицях. Чирвова Дама майстерно жонглує латинськими висловами

і з-за пазухи пригорщами розсипає українські приказки. Чирвова Дама виклачує на клавіатурі гнівні соло, а на півкулях у моїй голові вирізьблює нові візерунки. Чирвова Дама веде чудернацькі опівнічні розмови – аж небо (не йме віри?) глипає на нас здивовано зорями. Чирвова Дама виховує, сперечаємося з нею в терцію. Чирвова Дама турбується, рятує мене від мене. Чирвова Дама... серце мого серця.

Never' морок

«Антонич був хрущем...»

Бодлер був вороном і жив ніколись в мороці, у мороці, що його Едґар По оспівував. О королівство біля моря, примарне і туманна земле, повна червів і крилатих духів!

Де сутінки із ґримуарів, сиві ночі, де небо місяцем гатить об двері склепів, темніє чорний морок містично і нуарно, пиячить, наче Алан, курить опій.

Тіло тексту

Твоя plot'ь – сюжет, хребет – фабула і залежить від пози, скелет сплетений із рядків: кожен палець з нового абзацу. Ти сильна, насичена тропами і підшкірними смислами проза. Жанр інакшиться через настрої, палітурка – через погоду. Обіймаєш форзацами, пахнеш затишно між сторінок. Зміст щораз міниться: замкнуте герменевтичне коло. Твоїх плечей розминаю зігнуті кутики, пригортаю волосся слів'яно-словове, фронтис'писочок цьомаю в бібліофагові губи.

Аристарх

Критик літературний лікар і ювелір: його знаряддя – естетоскоп і терези menzura zoili. Критик пальпує стиль, робить аналіз мови і розрізняє карбункули: дорогий чи гнійний. Критик зчищає патину інколи разом зі шкірою, аби й забронзовіли ми не ржавіли, були чутливими. Часом бере пробу на зуб, часом пускає кров – критик не чемний, а чесний завдає болю корисного. Критик не пише рецензію наче рецепт на отруту і не клепає заздрих статей, як і зі ртуті сережок. Критик не кривдить, коли кривить губи, якщо не кривить душою.

Зла квітка

Як і будь-яка істина, це банально: квітка рано чи пізно в'яне – вигадана навіть. Хай це ранньої Лесі конвалія на балу в легковажної панни чи сина-Дюма камелія у корсажі сухотної дами. Зате така квітка стане безсмертним гербарієм на, а не між сторінками.

А квітка ж бути може і потворна, і хижа, і тхнути мертвно, і бризкати жигою, і ніхто її не вплете у вінок і не покладе у віршований томик, але, може, якийсь декадент-естет візьме за бутоньерку просто під серцем – і хоча б на вечір її чужим подивом увіковічить.

Головне розцвісти – не лишитися пуп'янком. Головне запахтіти – не виявитися штучною.

Вікторія Дикобраз: нотатки на шляху до шляху

Вікторія Дикобраз. Необхідне підкреслити: Збірка поезій. – К.: Смолоскип, 2016. – 144 с.

Ія KIBA

«Необхідне підкреслити» – таку назву має друга поетична книжка молодої поетки з Рівного Вікторії Дикобраз, яка цьогоріч здобула другу премію в літературному конкурсі видавництва «Смолоскип». Друга збірка, друга премія – щось у цьому є, якийсь рефрен, якась обіцянка. Але авторка чомусь вирішила написати в невеличкій передмові: «Будьмо відвертими. Це не найсильніша збірка, яку я покажу». Якщо не найсильніша, то нащо видавати? Втім, залишимо відповідь на це питання читачам.

Навіть якщо не гортати сторінки, назва книжки говорить сама за себе – маємо справу із постмодерною ситуацією невпевненості, коли кожна річ не дорівнює собі, а свобода вибору стає не радістю людського буття, а обертається джерелом нескінченних сумнівів та депресій. А якщо погортати – можна з'ясувати, що йдеться й про внутрішній стан поетки, про невідворотність дорослішання, необхідність вибору власного шляху, пріоритетів, цінностей. Зауважимо, все це – на тлі країни, в якій вже не перший рік триває гібридна війна.

Вірші у збірці якнайкраще підпадають під визначення «молода поезія», в різних сенсах цього словосполучення. Одна з домінуючих рис текстів – зухвалість (знову ж таки – в різних сенсах цього слова). Авторка чітко позиціонує себе як поета, наполягаючи, що її досвід є важливим: «В мене порожні кишені, цупкий наплічник. Підбери по дорозі, шеф, маю що розповісти».

Слово прирівнюється до справи, віршування – до апостольського служіння, стаючи чи не найдієвішим способом змінити світ:

«Бо поглянь: кожен насправді береться за алфавіт, щоб шукати свій шлях публічно.

І у нього є пільга – вести за собою іще кількох, залежно від кількості добрих віршів».

До речі, послідовне артикулювання релігійності, хоча б у сенсі поезії як релігії, є досить нетиповим для молодих авторів, бо, м'яко кажучи, релігійність або віра наразі не в моді.

«і ми: покоління постмодернізму війни та революцій покинутості і мертві поети наші святі»

Взагалі ототожнення себе з чимось більшим, ніж ти сам, говоріння про себе як про покоління, уникання «я», вживання «ми», попри всю їхню умовність в поетичному тексті, простежується у Вікторії Дикобраз з вірша у вірш. І це при тому, що за формою її тексти нагадують подорожні нотатки, щоденник, бортовий журнал. Навіть коли в них з'являються діалоги, звертання, розмовні інтонації – складається враження, що все це проговорюється в першу чергу для себе. Виливання на папір стає не просто фіксуванням внутрішніх і зовнішніх змін, а й дієвим інструментом, який допомагає чути себе, розуміти, що відбувається, долати страхи, зрештою, просто не збожеволіти.

Попри те, що тема подорожі, руху, шляху проговорюється безпосередньо, відчуття, що читаєш подорожні нотатки, посилюється й за рахунок того, що в текстах Вікторії Дикобраз фігурують різноманітні топоніми. Ось це рідне Рівне, а ось – Львів, а ось – Одеса, а ось – важка подорож на схід України із невтішним висновком, що історію тепер доводиться вивчати не за підручниками.

«Мене так і водить по всій країні: від Росії до Польщі».

Освоєння меж країни стає вибудовуванням власних меж. І за цим стоїть не лише цікавість до нових місць чи вражень, а й потреба все побачити на власні очі, перевірити, переконатися,

бо в атмосфері суцільної дезінформації, маніпуляцій, «недовіри та злюдяності» (до речі, цікавий неологізм від «злі люди») намацувати те, що необхідно підкреслити, стає дедалі складнішим.

«Історію довелося вивчати на живих уроках. Зрештою, якщо все повторюється, є шанс вгадати між а, б, в. Необхідне підкреслити – кажуть згори, і я підкреслюю любов».

До певної міри пересування простором України – це ще й спроба привласнити цей простір, полюбити, щоб нікому й за жодних умов не віддати.

Крім того, у віршах Вікторії Дикобраз звертає на себе увагу висока щільність «сезонних» текстів. Це й пори року, і назви місяців, і слова, що утворюються від них, як, наприклад, «вересно». Власне, майже на початку книжки з'являються рядки: *«Осін як супермаркет, що працює лише вночі: тут своя публіка».*

І мова не про заявлені порівняння осені із сумом, а літа із радістю. Всі ці календарні спостереження – спроба зафіксувати зміни. Зрештою, якщо ліричний суб'єкт віршів Дикобраз – мандрівник, для якого шлях не мета, а спосіб життя, то воно й не дивно, що у її текстах рефлексії виникають з ототожнення себе з навколишнім середовищем, бо тут до певної міри

йдеться про розчинення у ньому, тому пора року виявляється скоріше не часом, а місцем, а текст стає намаганням висмикнути себе з простору, обвести крейдою, написати вугіллям на білому аркуші. Це ті самі відбитки на дорозі або на снігу, тільки у вигляді літер.

До речі, тема снігу теж є наскрізною у текстах авторки. Сніг – це оновлення, зміни, бо прийде і все замете, й доведеться починати з чистого аркуша. Сніг – це безпам'ятство, повторюваність невивчених уроків. Сніг – це перевірка на міцність, час, щоб обернутися, подивитися на пройдену путь, підбити підсумки:

«Доки сніги стережуть кожне ваше рішення, хай із рук вислизає впевненість (по-сезонному)...»

До речі, щодо підсумків. Що, власне, може бути головним для того, хто весь час у дорозі, в кого у ребрах протяги? Звісно, що свобода. Може, тому у текстах поетки такою важливою стає тема дихання і перелічуються чи не всі органи, що так чи інакше його стосуються: горло, легені, ребра, трахея. Отже, вільно дихати – це те, що необхідно підкреслити. Вільно пересуватися – це те, що необхідно підкреслити. Вільно обирати – це те, що необхідно підкреслити. Вільно жити – це те, що необхідно підкреслити. А ще необхідно підкреслити – писати вірші. Принаймні саме це видається важливим, якщо прочитати другу збірку віршів Вікторії Дикобраз. □

Книга про молодше магичне покоління

Джоан Ролінг, Джек Торн, Джон Тіффані. Гаррі Поттер і прокляте дитя. – Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2016.

Настасія ЄВДОКИМОВА

Книга-подія, одна із найочікуваніших новинок осені, текст-прецедент – нову історію про Гаррі Поттера можна називати по-різному, головне пам'ятати, що це не проза, а лише «сценарій спеціального репетиційного видання», й уся магія тексту має втілюватися на сцені, а не на сторінках. «Гаррі Поттер і прокляте дитя» – книга, на яку вже й не чекали, але яка з'явилась та викликала ажіотаж. На жаль, вона вийшла з-під пера не лише Джоан Ролінг, а групи авторів, до яких також належать режисер Джон Тіффані та сценарист Джек Торн, вони й забезпечили сценічне втілення у Великій Британії.

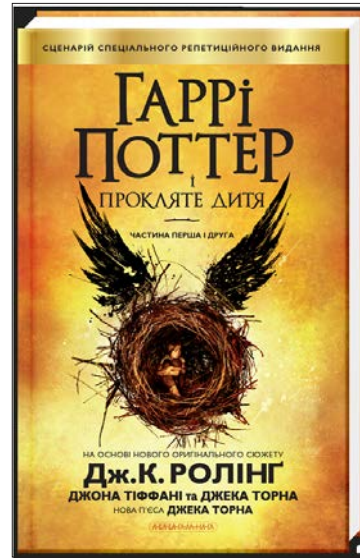
Так, на основі попередніх 7 книг з'явився новий продукт – зміксований і зшитий із клаптиків уже розказаних історій, наче Франкенштейн, сюжет. Якщо раніше до розгадки читач пробирався крізь сторінки, поступово рухаючись із героями східцями школи магії та чаклунства Гоґвардс, поринаючи у дивовижний світ, літаючи на мітлах і змішуючи настійки, то п'єса передбачає домінування слова, а не діла. За формальними правилами драматургії, всі конфлікти мають розв'язуватися через тонкий психологізм у діалогах та розкриття характерів персонажів, однак автори нового «Гаррі Поттера...» прописали завелику кількість сцен, що постійно змінюються і зму-

шують персонажів більше рухатися, ніж говорити, що абсолютно нівелює переваги обраного формату.

Події в «Гаррі Поттер і прокляте дитя» розгортаються через 19 років після знищення Волдеморта. В останній книзі авторка дозволила читачам зазирнути у майбутнє, і ми побачили щасливих та дорослих головних героїв поттеріани, які на платформі 9 і 1/2 проводжали на гоґвардський експрес своїх дітей. Власне цією сценою і починається восьма книга. Безстрашна трійця виросла, змужніла, стала серйозною і... дещо занудною: Гаррі працює у Міністерстві, Герміона дослужилася до найвищої посади у чаклунському світі – міністра магії, у Рона свій

магазин жартів. Словом, вони живуть, занурилися у 3 «ер»: родину, роботу і рутину. Саме тому на арену виходить молодше покоління, яке й стає центральним у новій книзі: найкращі друзі, учні факультету «Слизерин», сини Гаррі Поттера та Драко Мелфоя – Албус і Скорпій. В обох хлопців комплекси, пов'язані з батьком: Албус – не успішний і не талановитий син легендарного «хлопчика, який вижив», Скорпій – полонений чуток про те, що його батько – сам Темний Лорд. Протягом усієї п'єси Албус і Скорпій наголошують на тому, що вони один для одного найкращі, клянуться у вірності й дружбі, а ще зізнаються в любові та занадто часто опиняються у спільних обіймах. Звісно, у тексті присутній амур: серце Мелфоя-молодшого викрадає Роуз – дочка Рона і Герміони, Албус же проявляє свої симпатії до дещо старшої панянки.

Отже, представники молодшого магичного покоління вирішують побороти світову несправедливість і повернути молодого чарівника, який загинув під час Тричаклунського турніру (4-та книга) – Седрика Діґорі (якого в екранізації зіграв відомий «вампір» Роберт Патінсон).

Так, їм у руки потрапляє останній не знищений Міністерством часоворот (подібний до Герміоніного у 3-й книзі), і вони вирушають у минуле, проживаючи повторно сюжети попередніх книг. Албус і Скорпій вирішують, що можуть впоратися самі, тож сміливо змінюють минуле, разом із яким трансформуються і сучасне: так, в одній із реальностей Герміона виявляється строгою і незадоволеною жителям вчителькою Гоґвардсу, в іншій – школу очолює Долорес Амбридж, а Седрик Діґорі, якого так врятували, стає смертєжером, на мить оживає «свій» Северус Снейп, але гине Гаррі Поттер. Щоразу, як і у кожній частині, Гаррі щось гнітить, і він

ниє, у нього болить шрам, і він невпевнений у завтрашньому дні. А ще трапляються дива. Тому через 350 сторінок чарів, заклять і мандрівок у часі все закінчується гепі-ендом.

Хвилю очікувань книжки та ажіотаж під час перших продажів змінила хвиля розчарувань і критики: текст не виправдав надії та засмутив усіх читачів. Ті, хто прочитав попередні 7 книг і склав усі елементи складного пазлу фантастичного світу в цілісне зображення, – не отримали від авторів ніяких нових фактів чи розвитку улюбленої реальності. Усі погодяться, що з віком характер улюбленої трійки (Гаррі, Рон і Герміона) зіпсувався, і вона уже не така цікава, а молодше покоління – слабше за батьків. До найбільших мінусів тексту належать: плоскі характери героїв та абсолютна відсутність жартів (за яку, до речі, завжди цінували український переклад поттеріани), хоча вони тут значно важливіші, ніж у прозі. Для України та цілого світу книги про «Гаррі Поттера» – це знакове явище, яке увійшло своїми неймовірними рекордами в історію літератури, однак варто констатувати факт, що епоха поттеріанів завершилася і останній / додатковий / бонусний / заохочувальний акорд виявився невдалим. □

Гирич Ігор

Михайло Грушевський: конструктор української модерної нації

Київ: Смолоскип, 2016. – 840 с.
Ціна: 150,00 грн.

У книзі знаного грушевськознавця Ігоря Гирича надруковані його найголовніші праці про життя та діяльність великого історика і громадсько-політичного діяча – Михайла Грушевського. Наголос у студіях зроблено на суспільно-політичний аспект діяльності історика.

Оксана Забужко

«І знов я влізаю в танк...». Вибрані тексти 2012–2016: Статті, есе, інтерв'ю, спогади

Київ: КОМОРА, 2016. – 416 с.
Ціна: 162,00 грн.

Нова збірка актуальної публіцистики – книга для тих, хто не уникає чесних відповідей на нагальні питання і переймається викликами, які ставить перед українцями сьогодення. Тут ідеться про химери «поневоленого розуму» та про нові маски й форми, яких набуває в епоху масмедіа давня війна, про пошук героїв, про знакові постаті й тексти.

1933: «І чого ви ще живі?» / упоряд. Тетяна Боряк

Київ: Кліо, 2016. – 720 с.
Ціна: 176,00 грн.

Книжка про вилучення незернових запасів, їжі й одягу в селян у часи Голодомору. Упорядник на прикладі свідчень, зібраних у різних країнах і роках, наводить читачеві картину тотального пограбування будь-чого, що могло бути використане в їжу: від картоплі і квасни до жмені квасолі й сушки.

Салман Рушді
Сатанинські вірші

Київ: Вид-во Жупанського, 2016. – 520 с.
Ціна: 216,00 грн.

Роман «Сатанинські вірші» є найскандальнішим не лише у творчому доробку Салмана Рушді, а й у новітній історії літератури. Після фетви аятоли Хомейні, яка оголошувала роман віровідступницьким, а самого Рушді ворогом всього ісламського світу, переслідуванням піддавалися всі, хто був причетний до видання і продажу книжки.

Роман Корогодський

До Брами Світла. Портрети

Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2016. – 432 с (Серія «Постаті культури»)
Ціна: 106,00 грн.

Книга культуролога Романа Корогодського вміщує вісім літературних портретів – Віктора Петрова (В. Домонтовича), Юрія Шевельова, Юрія Луцького, Сергія Параджанова, Івана Дзюби, Євгена Сверстюка, Михайлини Коцюбинської, Опанаса Заливахи.

Таня Малайчук
Забуття

Львів: Вид-во Старого Лева, 2016. – 256 с.
Ціна: 90,00 грн.

Що таке час, як не кит, який поглинає все, зрівнюєчи у бездонному череві геніїв і невдах, шляхетних добродіїв і політичних злочинців. Скільки людських життів непересічних українців стали тим заковтнутим планктоном, їх неможливо дістати із забуття, хіба що хтось із живих відчує нагальну потребу згадувати. У цьому романі тим славетним забутим є філософ В'ячеслав Липинський.

Анна-Лена Лаурен, Петер Луденіус

Україна. На межі / Зі шведської переклала Наталя Іваничук

Львів: ЛА «Піраміда», 2016. – 136 с.
Ціна: 70,00 грн.

«Україна. На межі» – четверта книга фінської письменниці й журналістки Анни-Лени Лаурен, перекладена українською. Вона написана разом із Петером Луденіусом. Високі журналістські стандарти авторів і симпатія до України дали їм змогу правдиво та зримо відобразити події Революції гідності та анексію Криму.

Дорота Тераковська
Дочка Чарівниці

Львів: Вид-во Старого Лева, 2016. – 424 с.
Ціна: 101,00 грн.

Цю книгу можна назвати романом-казкою, бо головна героїня постає перед нами Дитям, Дівчинкою і Панянкою. Дорослішаючи, вона змінюється, вивчає себе і навколишній світ, у якому панують зло, насилля, зневага, бундючність Загарбників. Колись славне Велике Королівство завоювали степові ординці і накинули на нього зашморг.

Ці та багато інших книжок українською мовою можна придбати у книгарні «Смолоскип» за адресою: Київ, вулиця Межигірська, 21 (поруч зі станцією метро «Конtrakтова площа»)

Будемо вдячні Вам за надіслану інформацію про події громадсько-політичного та культурного життя молоді!
Думки авторів публікацій у «Смолоскипі України» не завжди збігаються з точкою зору редакції

«Смолоскип України»
Щомісячний часопис
творчої молоді України

Засновник – видавництво «Смолоскип»

Свідоцтво про реєстрацію
КВ № 2032 від 17.06.96 р.

Голова редколегії:
Олег Коцарев
Редакційна колегія:
Петро Вознюк,
Ростислав Семків

E-mail: mbf.smoloskyp@gmail.com, http://www.smoloskyp.org.ua
E-mail книгарні «Смолоскип»: knyharnia@smoloskyp.org.ua

Адреса редакції:
Видавництво «Смолоскип»
04071, Київ, вул. Межигірська, 21
☎ (044) 425-23-93
☎ і факс: (044) 463-78-52

Віддруковано в
ТОВ ПК «Інтерекспресдрук»
м. Київ, вул. Сім'ї Сосніних, 3

Замовлення № 720
Тираж 1500 прим.